

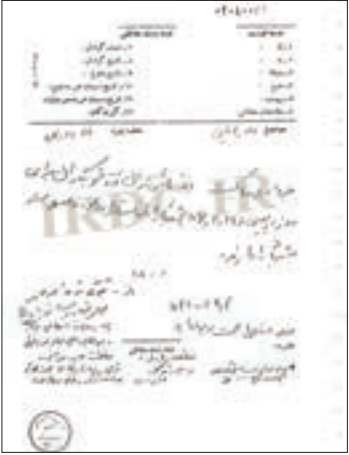
نگاهی به بزرگ ترین تظاهرات انقلابی مردم مشهد که هم‌زمان با اربعین سال ۱۳۵۷شکل گرفت

۲۲ روز مانده تا ۲۲ بهمن

حسین بیات| بهمن، ماه انقلاب است و وجود اماکنی مثل حرم مطهررضوی، بیوت علمایی مانند آیت‌ا... شیرازی و آیت‌ا... قمی، مدرسه علمیه نواب و مساجد کرامت و ملاجیدر به‌عنوان پایگاه‌های مردم‌سبب‌شده‌است‌بیشترین‌اتفاقات‌انقلابی‌شهر مشهد در سال ۱۳۵۷، از جمله تظاهرات اعتراضی و سیاسی در این محدوده(اطراف حرم) رخ دهد.
دراین‌میان، تظاهرات روز اربعین سال ۱۳۵۷ مصادف با ۲۹دی‌ماه و به‌دنبال آن برگزاری نماز ظهر در حرم امام‌رضا^(ع) از اهمیتی ویژه برخوردار است.
امام‌خمینی^(ره) در آستانه اربعین حسینی و در پیامی خطاب به ملت ایران می‌گوید: «اربعین اسمال استثنایی و نمونه‌است؛ راهپیمایی و تظاهرات پرشور در این اربعین وظیفه شرعی

۲۷دی‌۱۳۵۷ مصادف با ۱۸صفر ۱۳۹۹ قمری منتشر می‌شود.برمبارزه‌علیه‌رژیم‌پهلوی تأکید می‌کنند. بنا بر این سند، همچنین امام^(ره) به نیروهای انتظامی و امنیتی کشور توصیه می‌کند به‌منظور داشتن صلاح دنیا و دین از حمایت‌محمدرضاشاه که‌مخلوع‌است‌وفراری، خودداری کنند. ایشان قرار محمدرضاشاه را پیروزی مردم‌وباعث استقلال کشور می‌دانند.
شاید همین اعلامیه است که سبب می‌شود در مشهد عکسی از شاه پخش شود که روی صورتش ضربدری قرمز کشیده‌شده‌است؛ این اقدام یک روز پس از خروج شاه از ایران و جلو بیمارستان امام‌رضا^(ع) رخ می‌دهد و می‌توان گفت هم نشان دهنده نارضایتی طبقات مختلف مردم است و هم نشانه‌ای از سقوط شاه است.

- سند چهارم:** گزارشی از حرکت آینده مردم

این گزارش می‌گوید «فتح شهربانی هدف بعدی، مردم است. طبق گزارشی که مأمور شهربانی از تجمعات مشهد در روز قبل از اربعین به‌دست‌داده‌است، احتمال زیادی وجود دارد که جمعیت معترضان در روز اربعین برای فتح شهربانی اقدام کنند. باتوجه‌به اینکه مردم با جمعیتی به‌مراتب کمتر در ۱۰دی، انجمن ایران و آمریکا یا همان ساختمان پایداری را در چهارراه شهدا به‌آتش کشیده بودند. شهربانی به‌شدت بیمناک است که مردم در روز موعود شهربانی را نیز فتح کنند.

- سند پنجم:** درخواست تانک

خبرهای رسیده از شهر حاکی از آن است که فردا(۲۹دیماه) برای مشهد روزی مهم است، فردا اربعین است و دریا خروشان است. در این سندرژیم از مخالفان با عنوان «عوامل خرابکار، حسن^(ع) دوبار، حسین^(ع)، موسی^(ع) و جعفر^(ع) یک‌بار) روی تگین آن حک شده است.
مُهر آیت‌ا... کنی در زمان ایشان و پس از آن، سند اعتبار اسناد به‌شمار می‌رفته و مهر ارزشمند و دارای اعتباری بوده است. روایت است که معامله‌کنندگان برای معتبرساختن کاغذ و سند معامله خویش به در خانه او می‌رفتند و سند خود را با مُهرش اعتبار می‌بخشیدند.

انگشتر و مهر آیت‌ا... حاج ملاعلی کنی

انگشتر نقره با نگین عقیق منقش به مُهر مرحوم آیت‌ا... حاج ملاعلی کنی (۱۲۶۷-۱۲۸۴قمری) از علمای معروف دوره قاجار است که نام‌های دوازده امام^(ع) (کلمات علی^(ع) چهار بار، محمد^(ع) سه بار، حسن^(ع) دوبار، حسین^(ع)، موسی^(ع) و جعفر^(ع) یک‌بار) روی نگین آن حک شده است.
مُهر آیت‌ا... کنی در زمان ایشان و پس از آن، سند اعتبار اسناد به‌شمار می‌رفته و مهر ارزشمند و دارای اعتباری بوده است. روایت است که معامله‌کنندگان برای معتبرساختن کاغذ و سند معامله خویش به در خانه او می‌رفتند و سند خود را با مُهرش اعتبار می‌بخشیدند.

فن اثر: خم کاری و لحیم کاری نقره و

حکاکی سنگ

سال اهدا: ۱۳۹۷ خورشیدی

قدمت: دوره قاجار

وزن: بیش از ۸ گرم

جنس: نقره و سنگ عقیق

راهپیمایی اربعین سال ۱۳۵۷

در پیروزی انقلاب اسلامی نقش زیادی داشت

تیر خلاص

۲۶دی ۱۳۵۷ روزی است که محمدرضا پهلوی مجبور به خروج از کشور می‌شود و کابینه بختیار نیز از مجلس رأی اعتماد می‌گیرد. سه روز تا اربعین حسینی باقی مانده است و نیروهای انقلابی بر آن هستند که با برگزاری یک راهپیمایی بزرگ در این روز، پایه‌های متزلزل رژیم پهلوی را ویران کنند. پیش‌بینی حضور گسترده مردم در تظاهرات این روز، باعث ترس و وحشت مقامات رژیم است. آن‌ها می‌دانند تظاهراتی گسترده در پیش است و باتوجه‌به وضعیت حاکم بر کشور و شوروحال خاصی که وجود دارد، دولت مجبور است اجازه برگزاری تظاهرات را صادر کند. افزون بر این، دولت بختیار برای پیشبرد برنامه و سیاست‌هایش با آرامش نیاز داشت تا بتواند بر اوضاع غلبه کند. ازاین‌رو، به‌دعوت بختیار جلسه شورای امنیت ملی در ۲۷دی تشکیل و در آن جلسه موضوع راهپیمایی روز اربعین مطرح می‌شود. حاضران در این جلسه عبارت‌اند از بختیار، میرفندرسکی، ارتشبد شفتت، سپهبد بدره‌ای، سپهبد ربیعی، دریاسالار حبیب‌اللهی، سپهبد مقدم، سپهبد محقق، سپهبد رحیمی، سپهبد خواجه‌نوری، سرلشکر پرویز امینی افشار و ارتشبد قره‌باغی. در این جلسه بختیار استدلال می‌کند که «در وضعیت فعلی باتوجه‌به احساسات مردم، از راهپیمایی آن‌ها نمی‌توان جلوگیری کرد، سپهبد جعفری هم به تلخی اعتراف می‌کند «عده‌ای از سرپاسبان‌ها و پاسبان‌ها علاوه بر گزارش کتبی به‌طور شفاهی هم صریحا اظهار می‌کنند که ما مسلمان و مقلد آیت‌ا... خمینی هستیم و نمی‌توانیم برخلاف اوامر و دستورات آیت‌ا... رفتار کنیم». بدین ترتیب، پس از مذاکراتی، همگی حاضران با مقابله‌نکردن با برگزاری راهپیمایی اربعین موافقت می‌کنند.

ژنرال اربرت هایزر، فرستاده نظامی کاتر، در همین مقطع (۱۴دی تا ۱۴بهمن) در تهران حضور و مأموریت دارد.هماهنگی لازم بین ارتش و دولت بختیار ایجاد کند. او در راستای همین سیاست یک روز قبل از اربعین جلسه‌ای با فرماندهان ارتش تشکیل می‌دهد. در همین جلسه است که تیمسار مقدم عقیده‌اش را اعلام می‌کند مبنی بر اینکه «دولت بختیار در روز اربعین سقوط خواهد کرد و ۲میلیون نفر در تظاهرات شهر تهران شرکت می‌کنند».

در روز ۲۹دی ۱۳۵۷ هم‌زمان با اربعین حسینی مردم سراسر ایران به پیروی از رهنمودهای امام‌خمینی^(ره) در راهپیمایی باشکوهی شرکت می‌کنند. به‌گزارش خبرگزاری‌ها، راهپیمایی اربعین از لحاظ جمعیت و نظم به‌مراتب بیشتر و منظم‌تر و منسجم‌تر از راهپیمایی‌های تاسوعا و عاشوراست و روزنامه کیهان در ۳۰دی این گونه تیتَر می‌زند: «عظیم‌ترین راهپیمایی مذهبی و سیاسی تاریخ».

این تظاهرات به‌حدی بزرگ است که هایزر آن روز را «بدتر از روز فرار محمدرضا پهلوی از ایران» می‌داند و در خاطراتش می‌نویسد: «این تظاهرات در همه شهرها و استان‌های ایران باقدرت برگزار شد و مردم تظاهرات اربعین را به‌میتینگی علیه رژیم‌پهلوی بدل کردند، یکی‌دیگر از پیامدهای این راهپیمایی، امیدواری بیشتر مردم به پیروزی است و در واقع تیر خلاص را بر پیکر رژیم پهلوی وارد می‌کند و فقط ۲۲روز بعد انقلاب اسلامی به پیروزی می‌رسد. ارتشبد عباس قره‌باغی در کتاب خاطراتش با نام «اعتراقات ژنرال، تظاهرات مردم در اربعین سال ۱۳۵۷ را موفقیتی بزرگ برای مردم دانسته و درباره پیامدهای آن چنین نوشته است: «این راهپیمایی نیز مانند تظاهرات روزهای تاسوعا و عاشورا برای مخالفان موفقیت بزرگی محسوب [می‌شد] و به‌علت وجود حکومت نظامی در کشور، دلیل دیگری بر ضعف و ناتوانی دولت و شکست مجدد نیروهای مسلح برابر آن‌ها منظور شد».

سربازی که ۱۷۲سال پیش شفا گرفت

گروه تاریخ و هویت یکی از سربازان فوج خمسه در ارض اقدس به‌مدت شش ماه به علت فالج (فلج) بستری بود و قدرت حرکت نداشت و معالجات بسیار کرده بودند، صحت گرفته بود. در این اوقات یکی از رفقای سرباز مزبور، او را به دوش کشیده، به صحن متبرکه رضویه برده و از خدام ذوی‌الاحترام سرکار فیض‌آثار درخواست کرده که اذن بدهند، یک شب در توحیدخانه بقعه منوره بماند. خدام نیز اذن داده، سرباز فالج شب را در توحیدخانه با خلوص نیت و امید شفا

گروه تاریخ و هویت یکی

از سربازان فوج خمسه

در ارض اقدس به‌مدت

شش ماه به علت فالج

(فلج) بستری بود و قدرت حرکت نداشت

و معالجات بسیار کرده بودند، صحت

گرفته بود. در این اوقات یکی از رفقای

سرباز مزبور، او را به دوش کشیده، به

صحن متبرکه رضویه برده و از خدام

ذوی‌الاحترام سرکار فیض‌آثار درخواست

کرده که اذن بدهند، یک شب در

توحیدخانه بقعه منوره بماند. خدام نیز

اذن داده، سرباز فالج شب را در

توحیدخانه با خلوص نیت و امید شفا

نگاهی به نقش محوری حرم امام رضا(ع) در مبارزات مردمی

پایگاهی برای شکستن استبداد صغیر (بخش دوم)

در این پرده نقاشی، مرحوم میرزا طاهر بخشی از صحن عتیق را در هنگامه قیام مردم و تحصن آنان که منجر به توپ‌بندی حرم مطهر ضد را به تصویر کشیده است.

بیات

بررسی تاریخ معاصر نشان از آن دارد که مردم مشهد همواره حرم مطهر امام رضا^(ع) را کانون مبارزات خود علیه استبداد و استکبار قرار داده‌اند. آن‌ها در اعتراض به امتیازنامه رژی در جوار حرم و در مسجد گوهرشاد اجتماع می‌کنند و به دنبال حوادث دوران استبداد صغیر بار دیگر در حرم متحصن می‌شوند. در دوران رضاخان و واقعه گوهرشاد نیز حرم مطهر امام رضا^(ع) همچنان محلی برای دادخواهی مردم محسوب می‌شود. در نهضت امام خمینی^(ره) نیز مردم حرم مطهر امام رضا^(ع) را بهترین مکان برای مبارزه می‌دانند و در مواقع حساس نهضت به حرم پناه می‌برند و مبارزات خود را از این پایگاه و حول آن سامان می‌دهند. در چهار شماره متوالی برخی نمونه‌های تاریخی از این نقش‌آفرینی را بررسی کرده‌ایم که اینجا خواهید خواند. هم‌زمان با وا لیکری آصف‌الدوله در صفر ۱۳۳۲ قمری(۱۲۸۴ خورشیدی)، مردمی که از گرسنگی، مالیات سنگین و بی‌تدبیری والی به تنگ آمده‌اند در حرم بست می‌نشینند. دراین‌بین نه والی خراسان به اعتراض مردم وقعی می‌نهد و نه تلگراف معترضان از دولت و مظفرالدین شاه جوابی می‌گیرد. در نهایت هم حاکم خراسان به ضرب گلوله مردم را از حرم دور و متفرق و به‌نوعی این حرکت را خاموش می‌کند. اخبار این اتفاق که به بلوای نان نیز مشهور است، البته یک ماه بعد به تهران می‌رسد، اما هتک حرمت به حرم رضوی که در جریان این درگیری‌ها صورت گرفته بود، نه تنها به شکل‌گیری انقلاب مشروطه سرعت می‌بخشد، بلکه بسیاری از مردم را نیز در مبارزه با حکومت قاجار مصمم‌تر کرد.

مشروطه‌خواهی مردم یک‌سال بعد جواب می‌دهد و انقلاب پیروز می‌شود و اوضاع مشهد تا حد زیادی سامان می‌یابد. اوضاع آرام است تا اینکه به فرمان محمدعلی شاه مجلس مشروطه در تهران به توپ بسته می‌شود. پس از به توپ بسته‌شدن مجلس و آغاز استبداد صغیر در ۲۳ جمادی الاول ۱۳۲۶ قمری، آصف‌الدوله هم از حکومت خراسان معزول می‌شود، جانشینش یک‌ماه بیشتر دوام نمی‌آورد و در نهایت رکن‌الدوله را درگیر یک سال والی خراسان می‌شود. واکنش شاه‌اما به اقدامات مردم مشهد بسیار سخت‌گیرانه است و استبداد، انجمن ایالتی و بسیاری از ادارات جدیدالتأسیس را مثل بلدیه و معارف به تعطیلی می‌کشاند و مشروطه‌خواهان بار دیگر تکفیر می‌شوند و از نشر مطبوعات جلوگیری می‌شود. با همه این‌ها، عناصر انقلابی و میلیون به فعالیت‌های زیرزمینی خود ادامه می‌دهند و بسیاری از مردمی را هم که مخالف مشروطه هستند، مشروطه‌خواه می‌کنند.

به دنبال این اتفاقات در آذر ۱۲۸۷ خورشیدی نوشته‌ای از علمای نجف در مشهد منتشر می‌شود که خبر از مسمومیت حاج میرزا خلیل نجل تهرانی از علمای مشروطه‌خواه ساکن نجف منتشر می‌شود که باعث تهییج مردم می‌شود. هفتم آذر نزدیک به ۴۰هزار طلبه معترض در حرم جمع می‌شوند و بازاریان نیز بازارها را می‌بندند. روز بعد به دلیل دستگیری یکی از طلاب جلودار مردم، شورش بروز می‌کند و بین طلاب و نیروهای دولتی درگیری مسلحانه می‌شود و همین امر باعث می‌شود تا در نهم آذر، تعداد متحصنان در حرم افزایش یابد و بسیاری از کسبه مشهد نیز به طلبه‌ها بپیوندند. در مقابل، نظامی‌ها خیابان‌ها و کوچه‌ها را تحت کنترل گرفته‌اند. مردم مشهد خواستار برقراری مشروطه، رسمیت دادن به انجمن‌های محلی و عفو عمومی هستند، شاه ابتدا شایع می‌کند که یادداشت علمای نجف جعلی است؛ اما رکن‌الدوله، والی خراسان، مطمئن است که نامه از عراق فرستاده شده است و می‌کوشد به چگونگی و راه رسیدنش به مشهد پی ببرد. مشهد اوضاع آشفته‌ای دارد و هر لحظه بر متحصنان در حرم امام رضا^(ع) افزوده می‌شود، رکن‌الدوله در مقام مقابله دستور گشودن آتش به‌طرف مردم را صادر می‌کند؛ اما این حرکت آن‌ها را مصمم‌تر کرده است و بر جمعیتشان می‌افزاید.

در جریان مردم شورش مشهد در روز ۱۱ آذر مطابق با ۱۸ ذیقعدة ۱۳۲۶ قمری نیروهای دولتی توپ و چاتمه‌های خود را از کوچه‌ها برداشته، به مشروطه‌طلبان ملحق می‌شوند. از روستاها نیز تعدادی برای تقویت مشروطه‌طلبان به آنان می‌پیوندند و تلگراف‌خانه را هم تصرف می‌کنند، ولی متعرض تلگرافچی‌ها نمی‌شوند. به‌این ترتیب شهر به‌طورکلی به دست مشروطه‌خواهان می‌افتد، این وضع تا ۱۵ آذر (۲۲ ذیقعدة) ادامه دارد. در این روز شاه تلگراف می‌زند که اگر مردم از حرم رضوی خارج شوند و بازارهای مشهد نیز باز شود، وی مجمعی عدالتی اعطا خواهد کرد، ولی مردم، طالب انجمن محلی، عفو عمومی و یک ماه فرصت برای وصول مالیات هستند. پایمردی مردم مشهد در حرم امام رضا^(ع) نه‌تنها سبب می‌شود که همه شروطشان پذیرفته و به مردم عفو عمومی داده شود، بلکه برخی از عوامل حکومتی همچون بیگلربیگی مشهد نیز برکنار می‌شوند. محمدعلی شاه طی تلگرافی به مردم مشهد وعده افتتاح مجلس شورای ملی را به قید قول و قسم می‌دهد و به‌این ترتیب بخش زیادی از مردم متحصن در حرم متفرق می‌شوند. باین‌حال برخی که به‌قول شاه اعتماد ندارند همچنان در حرم باقی می‌مانند و با ماندن رکن‌الدوله، حاکم مستبد خراسان، بر سر مواضع خویش، طولی نمی‌کشد که همه متوجه می‌شوند که قول شاه نیز فریبی بیش نبوده است. به‌این ترتیب شورش بر ضد حکومت بار دیگر اوج می‌گیرد و تا پایان یافتن استبداد صغیر ادامه می‌یابد.

در تمام این مبارزات حرم مطهر رضوی همچنان نقطه اتکای مردم مبارز است و اغلب تجمعات مشروطه‌خواهان در این محل شکل می‌گیرد.

شهر

SHAHRAANEWS.IR
۴شنبه
۲۸ دی ۱۳۹۹
شماره ۳۸۶۱

۱۵

تاریخ و هویت